

TOMÁŠ AKVINSKÝ:

*DARY DUCHA SVATÉHO V THEOLOGICKÉ
SUMĚ*

(Praha: Krystal OP, 2017, 103 stran,
ISBN 978-80-7575-029-7)

V roce 2017 vyšel v nakladatelství Krystal OP další svazek z edice *Summa Theologiae*. Tentokrát se jedná o překlad tří otázek z *Prima Secundae* týkajících se darů Ducha svatého, blahoslavenství a plodů působení Ducha svatého v člověku. Otázky přeložil a úvodní studii opatřil Tomáš Machula.

V první ze zmíněných otázek sv. Tomáš hledá vztah mezi dary Ducha svatého a ctnostmi a táže se, jsou-li tyto dary vůbec nutné ke spáse. Dále se ptá po povaze těchto darů, jejich vzájemném poměru a jejich trvání na věčnosti. Překvapivě zde sv. Tomáš zmiňuje i jejich výčet u starozákonního proroka Izaiáše a snaží se jej uvést v soulad s novozákonním čtením. To se projeví ve větší míře v nadcházející otázce, kde dary Ducha svatého dává do souvislosti nejen se ctnostmi, ale především s blahoslavenstvími. Jedním z témat je zde otázka zásluh a odměn, a to nejen věčných, ale také těch časných. To jej přivádí k otázce poslední, a sice k otázce po plodech Ducha svatého. Nesou dary, jež do nás Duch Boží zasévá, své

plody až na věčnosti, nebo také již v tomto životě? Tomáš je, zdá se, přesvědčen, že plody Ducha jsou jak časné, vzhledem k člověku samotnému (jeho posvěcení, život ctností a ctnostné jednání), tak věčné, vzhledem k jeho poslednímu cíli, tedy Bohu.

Jeden ze zajímavých bodů Tomášova textu je jeho zmínka o „daru intelektu“. T. Machula ve své úvodní studii vysvětluje, že tento termín používá namísto „daru rozumu“ zmiňovaného v *KKC*. Činí tak proto, že „intelekt“ v tomto případě lépe odpovídá latinskému, řeckému i hebrejskému termínu. Za ctnost vážící se k tomuto daru pak považuje rozumnost/intelektový vhléd (s. 9–10). Sv. Tomáš ve třech po sobě jdoucích člancích zmiňuje „dar intelektu“ v souvislosti s patřením na Boha (q. 69, a. 2, ad 3; a. 3, ad 1; a.4 co). Nemá zde však na mysli blažené patření na věčnosti, ale nedokonalé patření na Boha v tomto životě, které je již částečným naplněním příslibu lidem čistého srdce. Opět se zde objevuje téma zmíněné výše: to, co bude jednou dokonalé, co na věčnosti dojde svého úplného naplnění, koření v tomto životě, byť nedokonale. Lidé čistého srdce tak mohou zakoušet kontemplativní předchůf blaženého patření již na této zemi. O daru intelektu je

podrobněji pojednáno i v úvodní studii, kde je téma doplněno dalšími texty sv. Tomáše.

Text *Sumy* nabízí zajímavé paralely s biblickými texty a s naukou o ctnostech. To se odráží také v úvodní studii, která se nadto pokouší o terminologické vyjasnění a zasazení do širšího historického rámce. Kromě Tomášova textu se opírá ještě o dílo E. D. O'Conora a ve vyšší míře také o R. Garrigou-Lagrange. Od toho autor přebírá některé z přehledových tabulek a doplňuje je o vlastní. Soustředí se předně na výklad blahoslavenství, přičemž za zvláštní pozornost stojí pasáže o kontemplaci a jejím poměru k životu činnému. Jediným bodem, s nímž bych si zde dovolila polemizovat, je chápání „pokoje“ jako „stavu lidského nitra, který je odměnou za správně žitý činný život ve vztahu k bližnímu“ (s. 27). Mnišská tradice počínaje nejstaršími texty (*Apothegmata*, soubor textů *Filokalie* či dílo Jana Kassiána a Jana Klimaka) chápe tento pokoj Kristův v hlubším smyslu jako plod modlitby, askeze a kontemplace; jako znak toho, že člověk přemohl sám sebe i svět; jako dar Boží, nikoliv jako plod vlastního úsilí.

Vzájemný vztah mezi lidským konáním, jímž se člověk předispouje pro přijetí daru Božího, a Božího svobodného rozhodnutí

duchovní dar (ne)udělit, se T. Machula snaží ilustrovat pomocí několika schémat. Ta jsou však ve výsledku spíše matoucí. Samotný text je dostatečně srozumitelný sám o sobě. Kromě těchto schémat obsahuje úvodní studie množství srovnávacích/orientačních tabulek. Ty mohou na jedné straně přispět k snazší orientaci, na straně druhé bylo možné, jak se domnívám, jejich množství zredukovat bez ztráty srozumitelnosti.

Tyto drobné nedostatky nicméně nijak nesnižují celkovou kvalitu práce. Zájemcům o *Sumu Teologickou* nelze než doporučit další díl ze série. Publikaci však považuji za přínosnou pro kohokoliv. Text je snadno přístupný, nepředpokládá hlubší znalost díla sv. Tomáše a vzhledem ke svému nevelkému rozsahu jej lze bez obtíží použít například při přípravě na biřmování nebo jako inspiraci pro vlastní duchovní život během svatodušní novény.

Kateřina Kutarňová

CTIRAD VÁCLAV POSPÍŠIL:
MASARYK IRITUJÍCÍ A FASCINUJÍCÍ

(Praha: Univerzita Karlova,
 nakladatelství Karolinum, 2018, 308
 stran, ISBN 978-80-246-4052-5)

Předkládaná třisetstránková monografie *Masaryk iritující a fascinující* systematického teologa Ctirada Václava Pospíšila se – při příležitosti stého výročí vzniku Československa – zabývá náboženským rozměrem Masarykovy osobnosti, zejména jeho duchovní, politickou a intelektuální formací. Její aktuálnost tkví především ve skutečnosti, že autor považuje T. G. Masaryka za nejvýraznějšího a nejinspirativnějšího tvůrce naší státnosti, jehož odkaz je dosud stále živý. Hned v úvodu nicméně přiznává, že se nejedná o lehký úkol, který by mohl autor *odbyt* na několika stránkách.

Jejího autora Ctirada Václava Pospíšila není třeba českému čtenáři podrobně představovat. C. V. Pospíšil (1958) působí jako katolický kněz ve farnosti Kunratice v pražské arcidiecézi a jako profesor systematické teologie na Teologické fakultě Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích. Publikoval desítky monografií, studií, článků, recenzí a překladů, např. *Maria – mateřská tvář Nejvyššího* (2018), *Jako v nebi, tak i na zemi*.

Náčrt trinitární teologie (3. vydání, 2017) či *Ježíš z Nazareta, Pán a spasitel* (4. vydání, 2011), které patří ke stěžejním a profilovým dílům české teologie. Do církevních dějin vstoupil knihou *Husovská dilemata* (2015).

Pospíšilova recentní práce, jež vychází z rozsáhlého množství Masarykových textů a klíčové masarykovské literatury, je rozdělena do tří kapitol: I. „Druhý život T. G. M. – glorifikace, nenávisť, rozpačky,“ II. „Muž před Hospodinem spravedlivý a zároveň odpadlík, aneb Tomáši, Tomáši, mozek mám z Tebe na kaši“ a III. „Životní drama a myšlenkový odkaz T. G. Masaryka,“ přičemž se kapitoly tematicky a časově prolínají. Pokud je první kapitola pomyslnou rozsáhlou expoziční částí s historiografickým exkurzem, jádro monografie představuje bezpochyby druhá kapitola, kde se autor zabývá Masarykovým vztahem k náboženství, jeho zbožností, vírou a duchovní praxí. Třetí kapitola pak otevírá životní příběh T. G. Masaryka směrem do 20. století.

Čtenář, jenž je zvyklý na historické texty o T. G. Masarykovi, si hned od počátku monografie musí zvykat na nejednotnou časovou linii, v níž se prolíná Masarykův příběh 19. a 20. století se současností, avšak autor jako teolog na to má jistě právo. Tento

přístup je argumentačně silný zejména tam, kde by mohl čtenář směřovat církev Masarykovy doby s tou dnešní. Monografie se zjevně nespokojuje s přijetím jeho černobílého hodnocení, ale dokáže zužitkovat Masarykovu kritiku deformovaného vývoje katolicizmu k jeho prospěchu, nikoliv k porážce. Podle autora je Masarykovo vystoupení oprávněnou kritikou řady stinných stránek tehdejšího náboženského života i církevní praxe. Pokud byl totiž kritikem klerikalizmu, odmítal zasahování státu do náboženských záležitostí, např. do výuky náboženství na základních a středních školách či jmenování biskupů či dokonce papeže (konkláve 1903!). Postupně se tak před čtenářem odkrývá zamýšlený obraz T. G. Masaryka jako hluboce věřícího člověka, který rozhodně nebyl antikatolíkem ani antikřesťanem.

Problém s Masarykovou *zbožností* přichází ovšem záhy, když se C. V. Pospíšil soustředí na Masarykovy náboženské názory, aby se zeptal, zdali T. G. Masaryk křesťanem byl, nebo nebyl. Právě v tomto okamžiku udělá C. V. Pospíšil úrok stranou, aby nalezl Masarykovu autentickou víru nikoliv v teorii, ale v praxi. Jinými slovy, odmítne označovat T. G. Masaryka za křesťana podle hlediska obsahu víry, neboť odmítá základní

věroučná kritéria křesťanské identity (zpochybnění Ježíše jako Syna Božího, odmítnutí trojičního dogmatu, zpochybnění Zjevení, přehlížení velikonoční zvěsti atd.), ale vidí v něm muže hluboké spirituality a každodenní duchovní praxe, která prezentuje evangelijní ideál vskutku příkladně. Křesťanem je tak T. G. Masaryk především proto, že podstata jeho osobnosti spočívala v opravdové náboženské autentičnosti a v upřímném vztahu k Bohu. Ne náhodou je tak T. G. Masaryk obrazem tradiční české religiozity

Masarykovo působení v české společnosti je tak od 80. let 19. století nahlíženo optikou křesťanské praxe, lásky k bližnímu, jíž spatřuje autor jak v boji za pravdivost Rukopisů, obhajobu žida Leopolda Hilsnera, podporu dělnictva v *Otázce sociální* či živé vazby na slovanské bratry (Slovensko, Srbsko, Rusko atd.). Vrcholem je pak podle autora První republika, která završuje mnoholetý Masarykův boj za společný stát Čechů a Slováků. Obecně řečeno, Masarykův boj za humanitu, demokracii, toleranci a nenásilí je účastí na Božím řádu v Trojici a jeho ježíšovská praxe implikovaná christologickou ortodoxií, kterou však sám nebyl schopen domyslet. Bylo podle C. V. Pospíšila důsledkem trojičního vztahu, kde po lásce

k Bohu–Otcí a Bohu–Synu zůstal Duch svatý, který se projevoval prakticky konanou láskou, aniž by si to T. G. Masaryk uvědomoval. Jeho slabost v teologii se tak projevovala zejména v nepřesné terminologii. Masarykovo náboženské a politické pojetí bylo proto hluboce mravní – dějiny, lidské vztahy, ale i politika v jeho vnímání spočívuly na morálním základě.

Výhrady chovám především ke struktuře knihy – vidím v kapitolách poměrně uzavřené celky, které by buď mohly být rozbity do jednotné kapitoly 1–3 srovnávané chronologicky, či sloučeny do dvou kapitol 1–2 a 3. Vstup do třetí kapitoly zavádí čtenáře na začátek příběhu s již prozrazenou pointou, což oslabuje jeho dynamiku. Z historického pohledu se totiž jen velmi těžko dá oddělit Masarykův život (3. kapitola) a dílo (2. kapitola), neboť právě život formoval dílo a dílo na život zpětně působilo. V tomto ohledu se navíc jedná o kapitolu – navzdory jejímu velkému rozsahu – popisnou, kompilační, která je přehledem toho, co se o T. G. Masarykovi dozvíme jinde. Nejslabší její částí je zejména selektivní popis událostí po roce 1918, v němž autor vnímá prezidenta T. G. Masaryka jako toho, kdo dokázal zachovat vůči katolické církvi přísnou neutralitu a více ji svými útoky nedráž-

dit, což rozhodně neodpovídalo dobové praxi (např. Marmaggiho aféra).

Na základě řečeného považuji kultivovaně psanou knihu C. V. Pospíšila za cenný vklad k diskuzím o T. G. Masarykovi, jehož se autor snaží ukázat nikoliv pouze jako iritující, ale především jako fascinující osobnost. Vnímá jej jako náboženského myslitele právě proto, že podstata jeho osobnosti spočívá na žité náboženské autentičnosti, v opravdovém vztahu k Bohu, ve vědomí Boží přítomnosti a hloubce víry, kterou sice nedokázal uchopit přesnými teologickými výrazy, ale kterou žil a přetvářel v pozitivní – možná až nadčasové – ideály doby. Kniha *Masaryk iritující a fascinující* představuje zajímavé uchopení této výrazné osobnosti našich dějin z pera katolického teologa, který dokáže poukázat na zajímavé a důležité souvislosti Masarykovy náboženské osobnosti a ukázat je v jiné, teologické rovině. Věřím, že Pospíšilova kniha s odvahou promýšlet T. G. Masaryka jako náboženského myslitele nebude posledním větším textem k této diskuzi, ale otevře hlubší zájem o jeho duchovní život.

Marek Šmíd